

Lenin ve emperyalizm kuramı: Bir not

Yıldırım Koç

Lenin, emperyalizm konusundaki tezlerini, 1905 Rus Devrimi'nin İran, Çin ve Türkiye'deki etkilerini gördükten sonra geliştirmeye başladı. Bu nedenle, Lenin'in emperyalizm kuramını 1916 yılında yazılmış kitapla sınırlayan bir anlayış, sığ kalmaya mahkûmdur.

Bayram Yurtççek'in 6 Ekim 2020 günkü Aydınlık'ta yayımlanan "**Lenin ve Emperyalizm**" başlıklı yazısında, benim 12 Mayıs 2020 günlü Aydınlık'ta yayımlanmış olan "**Günümüzde Emperyalizmi Anlamak**" başlıklı yazımda şu görüşü savunduğum ileri sürülüyor:

"Yıldırım Koç, 12 Mayıs 2020 tarihli Aydınlık gazetesindeki köşesinde Lenin'in emperyalizm kitabını ele alırken şöyle diyor: 'Bu kitapta yer alan iktisadi analizlerin büyük çoğunluğu, 1916 öncesinde Marksist ve Marksist olmayan başka yazarlar tarafından da ele alınmış ve geliştirilmiştir. Lenin'in (esasinda fazla yenilik içermeyen) bu tanımı, üretimin merkezileşmesini, finans kapitalin oluşmasını, sermaye ihracının öne çıkmasını, dünyayı paylaşan tekellerin önem kazanmasını ve dünyanın paylaşılmasının sona ermiş olduğunu vurgulamaktadır' diyerek, Lenin'in bir derleme yaptığı izlenimini vermektedir."

Eğer bir metnin içinde bir cümleyi alır, onun önünde ve arkasındaki cümleleri aktarmazsanız, yanlış değerlendirme yapılır. "Günümüzde Emperyalizmi Anlamak" yazımın Bayram Yurtççek'in eksik olarak aktardığı ilgili bölümü şöyleydi:

"Lenin'in en yaygın biçimde okunan kitaplarından biri, "**Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması (Anlaşılabilir Bir Çerçeve)**" çalışmasıdır. Kitabın İngilizce adı şöyledir: **Imperialism, The Highest Stage of Capitalism (A Popular Outline)** (Lenin, **Collected Works**, Vol.22, December 1915-July 1916, Progress Publishers, Moscow, 1977, İngilizce kapak, s.185, Rusça orijinal kapak, s.192. Türkçe çevirilerde genellikle parantez içindeki bölüm belirtilmemektedir.) Ancak kitabın adında da belirtildiği gibi, bu çalışma "anlaşılabilir bir çerçeve"dir, bir elkitabıdır ve yazıldığı dönemin (1916 yılının ilk yarısı) sansür koşulları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bu kitapta yer alan iktisadi analizlerin büyük çoğunluğu, 1916 öncesinde Marksist veya Marksist olmayan başka yazarlar tarafından da ele alınmış ve geliştirilmiştir. Lenin'in (esasinda fazla yenilik içermeyen) bu tanımı, üretimin merkezileşmesini, finans kapitalin oluşmasını, sermaye ihracının öne çıkmasını, dünyayı paylaşan tekellerin önem kazanmasını ve dünyanın paylaşılmasının sona ermiş olduğunu vurgulamaktadır. Lenin'in emperyalizm kuramına katkıları ve bu katkıların Lenin'in devrimci pratiğine yansması Lenin'in daha sonraki yıllardaki diğer çalışmalarında daha belirgindir. Ancak günümüzde emperyalizm olgusunu incelemeye çalışanların temel başvuru kitabı, Lenin'in daha sonraki yazıları değil, 1916 yılının ilk yarısında yazılmış olan bu elkitabıdır."

Lenin, emperyalizm konusundaki tezlerini, 1905 Rus Devrimi'nin İran, Çin ve Türkiye'deki etkilerini gördükten sonra geliştirmeye başladı. 1916 ilkbaharında Zürih'te yazılan ve ancak 1917 Şubat Devrimi'nden sonra Petrograd'da basılabilen "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması (Anlaşılabilir Bir Çerçeve)" kitabı, konunun ağırlıklı olarak ekonomik boyutuna değinen ve sansür dikkate alınarak yazılmış, geniş okuyucu kitlesine hitap eden bir metindir.

Lenin'in emperyalizm kuramına katkıları, 1916 yılında zor koşullarda yazılmış bir elkitabı veya başlangıç kitabındaki tespitlerinde değil, daha sonraki yıllarında yaptığı konuşmalar, uyguladığı politika, yazdığı makale ve kitaplarda yer almaktadır. Bu nedenle, Lenin'in emperyalizm kuramını 1916 yılında yazılmış kitapla sınırlayan bir anlayış, sığ kalmaya mahkûmdur.

Lenin 1916 yılında yazdığı "Emperyalizm" kitabında özellikle Hobson ve Hilferding'den yararlandı.

Hobson'un ilk kez 1902 yılında yayımlanmış olan "**Emperyalizm, Bir Çalışma**" (Hobson, J.A., **Imperialism, A Study**, Ann Arbor Paperbacks, Michigan, 1965) ve Hilferding'in ilk kez 1910 yılında yayımlanmış olan "**Finans Kapital: Kapitalist Gelişmenin Son Aşamasının İncelenmesi**" (Hilferding, R., **Finance Capital, A Study of the Latest Phase of Capitalist Development**, Routhledge and Kegan Paul,

Oxon, 1981) kitaplarını ve 1916 yılı öncesinde bu konuda kitap ve makale yazmış yazarların bazılarını okumuş bir ekonomi politik öğrencisi olarak, bu tespiti yapabiliyorum.

LENİN'İN EMPERYALİZM KURAMINA KATKILARI

Lenin'in emperyalizm konusundaki tespitleri ve onu emperyalizm konusunda çalışmış daha eski veya çağdaş düşünürlerin büyük çoğunluğundan ayıran, Lenin'in katkıları kabul edilebilecek ve 1916 sonrasındaki yazıları ve pratiğinde ortaya çıkan noktalar şöyle özetlenebilir:

- Tekelci kapitalizm döneminde sermayedarın kârının kaynağı çeşitlenmiş, sermayedarın toplam kârı içinde emperyalist sömürü bazen artık değerün önüne geçmiştir.
- Bu durum, emperyalist ülkelerin işçi sınıflarının "sosyal emperyalist" olmasına ve emperyalizmi desteklemelerine (kapitalizmle uzlaşmalarına) yol açmıştır. Dünya halkları, sömüren milletler ve sömürülen milletler olarak bölünmüştür.
- Emperyalistler dünyayı paylaşmış, sömürgeler üzerindeki baskı ve sömürüyü artırmış ve kapitalizmin eşit olmayan gelişim kanununa uygun biçimde, sömürgelerin yeniden paylaşımı gündeme gelmiştir. Emperyalizm dünyaya barış değil, savaş getirmiştir. Savaş ise emperyalist ülkelerin işçi sınıflarının çalışma ve yaşama koşullarını kötüleştirmekte, emperyalist ülkelerde bile devrimin altyapısını oluşturmaktadır. Savaş, emperyalist sömürü sayesinde işçi sınıfının artan refah düzeyini iyice düşürmektedir. Emperyalist sömürüyle yükselen yaşam standardının faturası, emperyalist yeniden paylaşım savaşlarının yarattığı büyük ekonomik ve toplumsal yıkımdır.
- Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin halkları, emperyalizme karşı mücadeleye aktif olarak katılmaktadır ve dünya devrimci hareketinin önemli dayanaklarından birisini oluşturmaktadır.

LENİN'DEN ÖNCE EMPERYALİZM KONUSUNDA YAZILANLAR

Bu dönemin çok önemli yapıtlarından biri, liberal görüşteki John A.Hobson'un 1902 yılında basılan "Emperyalizm, Bir Çalışma" kitabıdır. Lenin bu kitabı Rusça'ya çevirdi ve kendi çalışmalarında bu

kitaptan çok yararlandı. Hobson, Güney Afrika'ya giderek oradaki savaşı izlemişti. "Emperyalizm" kitabını bu önemli deneyimin ardından yazdı. Kitap 1902 yılında yayımlandı. Hobson, emperyalizmi ülke içindeki talep yetersizliğine çözüm arayışı olarak değerlendiriyordu. Bu sorunu ise gelir ve servet dağılımındaki adaletsizliğe bağlıyor ve ülke içindeki ücretlerin artırılması ve etkili bir vergilemeyle bu dengenin sağlanacağı, iç pazarın üretilenlerin tüketilebilmesi için böylece yeterli olabileceğini savunuyordu. Böylece militarizm, savaşlar ve tehlikeli diplomasi oyunlarına gerek kalmayacaktı. Hobson, sendikaların da emperyalizme karşı bir tavır içine gireceği beklentisi içindeydi.

Avusturya kökenli Marksist Rudolf Hilferding ise 1910 yılında "Finans Kapital: Kapitalist Gelişmenin Son Aşamasının İncelenmesi" isimli ünlü yapıtını yayımladı. Hilferding de kapitalistin kârının kaynağı olarak emperyalist ülke proletaryasının yarattığı ve kapitalistin el koyduğu artık-değeri kabul ediyor ve büyük şirketlerin, ülkede yaratılan artık-değerin bölüşümünde diğer sermayedarlara göre avantajlı duruma geldiğini savunuyordu. Hilferding, emperyalist yayılmanın iç pazarın yetersizliğinden değil, daha yüksek kâr oranları peşinde koşmaktan kaynaklandığı görüşündeydi. Hilferding'in bir görüşü, daha sonra Kautsky tarafından geliştirilen ultraemperyalizm tezine kaynaklık etti. Hilferding, kartelleşmenin sonunda tek bir şirkete yönelebileceği düşüncesini ileri sürüyordu. Böyle bir durumda, sosyalizme geçiş çok daha kolay olacaktı. Ayrıca, emperyalist politikalar silahlanma yarışına yol açacak, toplumdaki diğer sınıflar da, bu yarışın yol açtığı vergi yüküne karşı işçi sınıfının müttefiki olarak kapitalizme karşı çıkacaktı.

Lenin'den önce emperyalizm konusuyla ilgilenen ve bu konuda yazan diğer düşünürlerden bazı örnekler vereyim.

Sosyalistler arasında emperyalizm konusuyla ilk ilgilenenler Londra'da yaşayan bir Avusturyalı olan Max Beer (1864-1943) ile Fransız uyruklu Paul Louis (1872-1955) idi. Her iki yazar da önce İngiltere'nin emperyalist politikalarını incelediler. Ancak bu konudaki çalışmaları başlangıç tespitlerinin ötesine gidemedi.

Alman sosyalistlerinden Heinrich Cunow (1862-1936) ise "finans kapital" kavramını ilk geliştiren kişi oldu.

DEVAM EDECEK